

Saarde Sõnumid

Nr 7 (77) Reedel 2. november 2007

Hind 5 kr

Ausammas peaaegu valmis!

Saarde valla inimestel on põhjust rõõmustada – piirkonna Vabadussõja kangelaste ausamba graniidist osa on püsti! Kuigi ennistamise ideest kuni tänaseni on kulunud pea paarkümmend aastat, on kindel, et monument koos kangelase pronksfiguuriga on täiesti valmis järgmisel suvel ja pidulik avamine toimub jaanipäeval.

Esmakordselt avati sammas 5. juunil 1933. a ja autoriks on A. Starkopf. Selle tähelepanuväärse sündmuse puhul, millega Saarde rahvas tahab jäädvustada mälestust Eestile vabaduse toonud kangelastest, oleks väga teretulnud ka rahvapoolne abi ja toetus.

Kutsumegi üles kõiki neid, kellele on tähtis Eesti vabadus ja kellel on selleks võimalus ning soov, tegema lisaks valla eelarvest tulevale rahale omapoolseid annetusi. Iga summa, olgu see väike või suur, on oodatud, sest sellega väljendab rahvas toetust valla ettevõtmisele. Suurtoetajate nimed (annetus alates 1000-st kroonist) on plaanis raiuda eraldi kivisse. Kõigi annetajate nimed trükitakse ajalehes Saarde Sõnumid.

Pronksmehe ennistamiseks kogutavate annetus- te tarvis on Saarde Vallavalitsus avanud arve nr 221012425193 Hansapangas. Annetuse märksõna selgituste väljale palume märkida sõna "Ausamba annetus". Arveldusarvele nr 221012425193 laekunud summasid kasutatakse ainult ausamba pronkskuju taastamiseks! Vajalik summa pronkskuju taastamiseks on ca 350 000.- krooni.

ILMASÕJAS LANGENUD
JOHANN TOMSON · JUHANN TAMM · MIHKEL
KUNINGAS · KARL LENSMENT · HANS PUUSEPP
ERNST KUNINGAS · JUHAN RUUL · HANS KURM
MIHKEL PUUSEPP · ALEKSANDER LILIENBLATT
JOHANNES SAAT · NIKOLAI HANSBERG
ERNST SOPP · ALEKSANDER KIVISELG
HANS KANNUS · VILLEM RENTNIK
1914 — 1918

VABADUSSÕJAS LANGENUD
JAAN PEDAJAS · KARL VREIMANN · KARL
TELK · KRISTJAN AABOV · JÜRAN MÄNNIK
KUSTAS SUTT · KRISTJAN KELL · JAAN SÖEL
EMIL PÄRN · HENDRIK KURM · HENDRIK NÄAR
HANTS JÄÄRATS · KARL ARRO · HENDRIK KULL
KAARLI IRT · PEETER PULLIN · JAAN OSTROY
JOHANNES MARTINSON · ERNST GRENTS
JOHANNES STRÖMBERG · HENDRIK JURM

JAAN PAHK · HENDRIK NURMBERG
TOOMAS KANNUS · AUGUST · MICHAEL
SIEBERG · JAAN SAAT · KARL LAOS
JUHAN HOLM · PEETER LEESMENT
ILMAR JAKOBSON

Miks, miks, miks...

Miks jäeti just see tee suvel kruusaga sillutamata ja miks veeti kruusa teisele teele? Miks tänavavalgus veel ei põle ja viie minuti pärast uus kõne, et miks juba põleb? Miks ei ehitata teed ületava pinnasevee ärajuhtimiseks tee alla truupi ja samas jälle miks selline trupp ehitati? Miks pinnati Kiriku tänav, aga mitte Aia tänav, kus elab ometi rohkem inimesi jne jne.

Kõik need ja teised küsimused on loomulikult õigustatud ja näitavad vaid ühte – vallas elavad inimesed valutavad südant oma koduvalla heaolu pärast. Vastata neile pole kahjuks üldse kerge ja olen enam kui kindel, et küsijad ei rahulduks ka parima põhjenduse ega vastusega, vaid ootavad, et nende poolt tõstatatud küsimus saaks positiivselt lahendatud. Vahel see õnnestub kohe, mõnikord võtab rohkem aega, aga on ka juhuseid, kus hea idee jääb pikemalt oma täitmist ootama. Eks ka oma kodudes peame tihti tegema valikuid heade, väga heade, aga kohati kahjuks ka möödapääsmatute, aga siiski vajalike otsuste vahel. Parim lahend igivana ja läbijooksva katuse parenduseks on uus katuse – see on kõigile üheselt selge. Kahjuks saab seda teha vaid siis, kui selleks on piisavalt vahendeid. Raha nappides tuleb paratamatult lappida, siis lappi lappida ja vahel ka lapi kõrvale uus lapp panna, mida lappida. Selline see elu kord on. Muidugi saab vaielda prioriteetide osas, et mis tähtsam ja mis teisejärguline. Kui aga teema puudutab inimesi, siis seal teisejärgulisust pole. Kõik ootavad oma probleemidele lahendusi ja põhjendatult. Selleks et inimesed oma muredega üksi ei jääks, on riigi poolt sisse seatud omavalitsused, kes oma inimeste heaolu eest hea seisavad. Kas ja kuidas

see alati õnnestub – seda teab iga lehelugeja juba oma kogemustest.

Lehe trükkimineku ajaks peaks lõpuks kaante vahel olema Saarde Valla Ühisvee ja -kanalisatsiooni Arengukava. Kooskõlastused sellele tähtsale dokumendile on juba andnud nii Pärnumaa Keskkonnaamet kui tervisekaitseinspeksioon. Kindlasti loodame nii tähtsa ja samas ka mahuka materjali üles panna ka meie valla kodulehele. Inimesed, kellel puudub internetiühendus, saavad soovi korral ÜVK-ga tutvuda Saarde Vallavalitsuses. Kui nüüd tekkis kellelgi küsimus, mida see kava endast üldse kujutab ja milleks ta vajalik on, siis vee ja kanalisatsiooni arengukava on põhidokument ja alus linna ja kogu valla veemajanduse arenduseks. Seal on veehaarete viisi üksikasjalikult kirjeldatud nii hetkeolukord kui ka tulevikuvisionid kuni aastani 2017. Eelkõige saavad ÜVK-st infot ühisvee- ja kanalisatsiooniga liitunud ja liituda soovijad. Kust kuhu on planeeritud trassid. Kas teie eramu jääb ühisveega hõlmatud piirkonda, kus on seadusega paika pandud kitsendused või mitte.

Veel käesoleval aastal on kokku lepitud teenuse osutajaga, et nad tulevad ja pesuvad kõrgsurve pesuriga läbi kõik Kilingi-Nõmme linna suuremad kanalisatsioonitrassid ja teostavad nendes monitooringu, misjärel saab selgeks olemasolevate trasside edaspidise eksploatatsiooni võimalikkus. Päris suur töönaosus on tuleval aastal jõuda mingite trasside ehitamiseni. Kus, kunas ja kui palju – see kõik selgub alles uuringute järel, aga taas tahan juhtida tähelepanu artikli algusele. Kõike korraga lihtsalt ei jõua, aga alata ometi kuskilt tuleb.

Teine ja üldse mitte vähem tähtis uudis puudutab olemasolevat linna biopuhastit. Biopuhasti rekonstrueerimise eelprojekti koostamiseks on käed löödud ja väga loodaks, et veel selle aasta viimasesse KIK projektide esitamise vooru saaksime esitada taotluse sinna suurema komposteerimisväljaku ja fekaalipurgla ehitamiseks. Need kaks lahendaksid komplektselt pikaks ajaks nii linna kergesti lagunevate jäätmete (lehed, surnuaia jäätmed ja väikesed oksad) kui kuivkäimlate tühendamise probleemi. Sel sügisel oli Saarde Kom-

munaal tösiasi ees, et lihtsalt polnud elanike fekaale kuhugi panna. Olemasolev biopuhasti oli 101% täis veetud ja sadeveed lisasid sinna juurde veel oma osa lisaks.

Kooli ehk rahvasuus veetorni pumpla saab sellel aastal omale rauaärastusfiltrid. Tööd algavad oktoobrikuu lõpus. Et nautida selle veehaare täit kvaliteeti, on soovitatav kõikidel kinnistu- ja majaomanikel vahetada oma veefiltrid filtrelemendid ja eelnevalt puhastada mudafiltrid. Torustikes ladestunud sete tekitab muidugi probleeme veel mõnda aega, aga vähemalt on tagatud puhta vee pealevool.

Tööd käivad Tali keskasula biopuhasti settetiikide juures. Sissesõidutee on saanud uue pinnakatte, võsa tee äärest ja tiikide ümbert on puhastatud. Pole kahtlust, et ka tiikidest saab sinna settinud muda välja kaevatud ja kallastele nõrguma laotatud.

Kilingi-Nõmme klubis on lõppenud lava remont. Nüüdseks pole enam takistusi seal üritusi korraldada. Esimese teatrikatse uuel laval teeb Vana Baskini Teater 27. oktoobril etendusega "Ometi kord". Tali seltsimaja saab

oma külastajaid rõõmustada uute toolidega. Aastalõpp ei ole enam mägede taga. Suuremad plaanilised tööd on selleks korraks tehtud, kui mitte arvestada Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi spordihoone ehituse alustamist. Ometi on ka seal riigihange lõppenud ja pea see kopp maasse ei lööda.

Nii nagu eelmiselgi talvel, on ka sel aastal võimalus huvilistel varuda omale kütet valla teedeäärsetelt kraavikallastelt. Tööst huvitatutel võtta ühendust abivallavanemaga telefonil 5349 4259. Samal telefonil võiksid helistada ka isikud, kes omavad lumetõrjeks sobivat tehnikat ja soovivad seda teenust oma lähiümbruse teede korrashoiuks välja pakkuda. Veel viimane aeg on seltsingutel ja MTÜ-del esitada taotlusi tuleva aasta eelarvesse. Väga raske, kui mitte võimatu, on leida vahendeid situatsioonis, kus väärt üritus on kohe-kohe saabumas, aga eelnevalt pole sellest vallavalitsust teavitatud ja seetõttu pole ka vastavaid summasid eelarvesse planeeritud. Julget pealehakkamist kõikjal ja ikka paremat tulevikku lootes

Saarde vallavalitsuse nimel
ANDRES KUKK

Saarde Vallavolikogu otsus

Kilingi-Nõmme 26.09.2007, nr. 44

Saarde Valla tunnustuse omistamine

Võttes aluseks Saarde Vallavolikogu 13.09.2006.a. määruse nr. 28 "Saarde Valla füüsiliste ja juriidiliste isikute tunnustamise statuudi kehtestamine" ja volikogu liikmete hääletamise tulemused.

Saarde Vallavolikogu otsustab:

1. Anda Saarde Valla Aukodaniku nimetus (Elutöö preemia) TOIVO KIRSI'le.
2. Anda Saarde Valla Väike Vapimärk
 - 2.1. OLLI ANDESSAAR'ele
 - 2.2. ANDRUS TEEMANT'ile
3. Anda Saarde Valla Aasta Noore preemia INDREK KASK'ile
4. Anda Saarde Valla Tänukirjad:
 - 4.1. OÜ WEISS'ile
 - 4.2. AIN PAAL'ile
5. Käesoleva otsuse peale võib esitada vaide Saarde Vallavolikogule "Haldusmenetluse seaduses" või kaebuse Tallinna Halduskohtu Pärnu kohtumajale "Halduskohtumenetluse seadustikus" sätestatud korras 30 päeva jooksul arvates otsuse teatavakstegemisest.
6. Otsus jõustub teatavakstegemisest.

VÄINO LILL Vallavolikogu esimees

Saarde Vallavolikogu otsus

Kilingi-Nõmme 26.09.2007. a. nr. 45

Kilingi-Nõmme Kitsas tn 2 ja selle lähiümbruse detailplaneeringu vastuvõtmine, avaliku väljapaneku ja arutelu korraldamine.

Võttes aluseks "Planeerimisseadus" (RTI 2002, 99, 579; 2007, 24, 128) § 18 lg 1, lg 2 p. 2, lg. 7 p. 2; § 19 p. 1; "Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus" (RTI 1993, 37, 558; 2007, 44, 316) § 22 lg 1 p. 33 ja Saarde Vallavolikogu 31.05.2006. a. määrus nr. 21 "Saarde Valla ehitusmääruse kehtestamine" § 3 lg. 1 p. 4.

Saarde Vallavolikogu otsustab:

1. Võtta vastu Kilingi-Nõmme linna Kitsas tn. 2 ja selle lähiümbruse detailplaneeringu ja suunata see avalikule väljapanekule.
2. Saarde Vallavalitsusel korraldada vastavalt seadusele nimetatud detailplaneeringu avalik väljapanek Saarde Vallavalitsuses (Kilingi-Nõmme, Nõmme tn. 22) ja detailplaneeringut tutvustav avalik arutelu.
3. Saarde Vallavalitsusel tagada detailplaneeringuga seotud materjalide kättesaadavus koduleheküljel (www.saarde.ee).
4. Käesoleva otsuse peale võib esitada vaide Saarde Vallavolikogule "Haldusmenetluse seaduses" või esitada kaebuse Tallinna Halduskohtu Pärnu kohtumajale "Halduskohtumenetluse seadustikus" sätestatud korras 30 päeva jooksul arvates otsuse teatavakstegemisest.
5. Otsus jõustub teatavakstegemisest.

VÄINO LILL Vallavolikogu esimees

Saarde kalmistul algab puude raie

Kalmistulised on kindlasti märganud, et mõnele puule on ümber seotud valge lint, millel number peal. Nii märgistatud puud kuuluvad lähiajal raiele.

Lindiga puu kuulub raiumisele.

Loodus on tänavu Saarde kalmistul mitu korda oma jõudu näidanud – suvel pilbastas pikne kase ja kuuse, nüüd sirutas torm kaks kaska pikali. Kalmistu puistu on üsna vana ning haiged ja õõnsad puud võivad tormiga ümber kukkuda ja palju kahju teha. Seepärast tuli puistu kriitilise pilguga üle vaadata ja varisemisohhtlikud ära märkida. Otsuse, missugused puud raiumisele kuuluvad, tegi kompetentne komisjon, kuhu kuulusid metsanduse spetsialistid ning muinsuskaitseametis esindaja. On ju Saarde kalmistu muinsuskaitse all ning seal peab puude mahavõtmise vajaduse ja ulatuse kindlaks määrama vastav komisjon. Vajalike hooldustööde loetelu, sealhulgas puude ja põõsaste raie, on toodud riigi kaitse all oleva kinnismälestise kaitsekohustuse teatises, mis iga muinsuskaitseobjektiga kaasas käib.

Ajalooliste kalmistute hooldamise ja korrastamise juhendi järgi tuleb kalmistu haljastuse hindamisel lähtuda vajadusest kaitsta hauatähiseid puude ja põõsaste kahjustava mõju eest. Vähene päikesevalgus ja piiratud õhuringlus soodustavad kivipindade sammaldumist ning metalltähiste ja piirete roostetamist. Eemaldamisele kuuluvad puud, mis kahjustavad juurestiku, tüve või võraga hauapiirdeid ja –tähiseid, samuti kuivanud, varisemisohhtlikud, kasvujõuetuseni vigastatud või esteetilise ilme kaotanud puud. Isetekkinud võsa tuleb järjekindlalt

maha raiuda, väljakasvanud hekid pügada. Säilima peavad ajaloolised haljastuselemendid nagu alleed, kujundatud puuderühmad, memoriaalse iseloomuga ning väärispuid.

Eeltoodust lähtudes peaks palju rohkem puud välja raiuma, kuid see töö jääb edaspidiseks. Esialgu lähevad raiele peamiselt kuivanud ja varisemisohhtlikud puud, sekka ka mõni ladvata ja allajäänud kõverik ning võsast väljakasvanud lehtpuu. Puistu korrallikuks kujundamiseks ja kalmistule rohkem valguse andmiseks tuleks tõrjuda lehtpuuvõsa, piirata ja harven-

dada liiga suureks kasvanud elupuid. Iga hauaplatsi hooldaja peab suvel likvideerima platsile või lähiumbrusesse omatahtsi kasvanud puuvõrsed, kaasaarvatud väikesed kuused, et neist edaspidi tüli ei tõuseks. Sest kalmistu on inimeste puhkepaik, mitte mets. Soov on kunagi taastada kalmistu esialgne ilme, korrastada kvartalivõrk ja siseteed ning nende äärde rajatud alleed.

Praegu on raieks märgitud 32 puud, neist 17 on jalal kuivanud okaspuud (2 kuuske, 2 mändi, 8 nulgu ja 5 elupuud). Kasvavatest puudest raiutak-

se 7 pärna (neist 3 on vanad varisemisohhtlikud ja 4 nooremad vigastatud puud), 3 vana ja 1 kidur kask, 3 isetekkinud vahtrapuud ja 1 jalakas. Kalmistu puistus on väga palju vanu üleseisnud kaski, mis praegu veel vastu peavad ja armu saavad. Neil on tüved küll seenetanud ja koor lahti, kuid võrad elujõulised. Iidvanad puud on ka ise austamist väärt ja neid tuleb hoida.

Seoses eelseisva raiega on kõigile kalmistu hooldajatele palve, et aitaksite meil kahjustusi miinimumini viia ja hoolitseksite oma platsil asuvate mälestuskivide ja nimeplaatide eest. Keegi ei soovi hauarajatisi lõhkuda, puud langetatakse tõstuki abil oksaaval, kuid kõiki ootamatusi ei suuda ära hoida. Kui läheduses on mõni raieks tähistatud puu, oleks soovitatav, et viiksite kivid-plaadid-ristid, mida eemaldada saab, seniks kuhugi varjule, kuni raie seal kandis lõppenud. Teavitage ja hoiatage ka tuttavaid, kellel on Saarde kalmistul hooldatavaid kalme. Kui olete nõus märgitud puud ise raiuma, siis võite seda teha. Kuivanud elupuude langetamine peaks küll kõigile jõukohane olema.

Palume kõigil, kelle hoolle all olevate platside läheduses on raieks märgitud puud, võtta ühendust Saarde Vallavalitsusega telefonidel 449 0138 või 449 0135, et raie aega täpsustada ja töodes kokku leppida.

Jääb veel loota, et kalmistulised ei pahanda tülitamise pärast hingedeajal ning jõulukuul. See-eest väheneb oht, et kukkuv puu juuremättaga haua lahti käristab.

EESI KOLLA

Lauamängud

20. oktoobril 2007. a. toimusid Eesti noorte meistrivõistlused lauamängude mitmevõistluses Sauga spordihoones.

Saarde valla noored võitsid 4 medalit. 16-18a. noormees- te seas võitis kuldmedali **Sten Kasela** ja pronksmedali **Ariko Kielas**. 13-15a. noormees- te seas sai hõbe- medali **Aare Kartau**, **Timo Tamm** oli neljas ja **Silver Kiviselg** viies. 13-15a. neidude seas võitis hõbemedali **Pille-Riin Saarpere**, **Mary-Heleen Lillemäe** oli neljas ja **Mari-Liis Talts** kuues. Pärnumaa Spordiliit sai võistkondlikult 2. koha. Võistkonna koosseisu kuulusid **Sten Kasela**, **Ariko Kielas**, **Aare Kartau**, **Pille-Riin Saarpere**, **Hendrik Tamm** (Pärnu) ja **Timo Tamm**.

EIKI LEHEMETS

Talvele vastu

Läksid linnud, läksid soojad, rōskeks saivad suvekojad, kivid vette heidetud.

Marutuuled marjamaadel, kulurohud karjamaadel, kari lauta köidetud.

Sügishallad tulid maha, murejalg jäi ukse taha, pisar pilve peidetud.

Korstnas kollid kolistavad, ahjus viise vilistavad, hiired aidas toidetud. Kuurid küttest täidetud.

VALLI SEPP

Udusall

Sügis võtab udusalli, pika, laia, hõbehalli, katab soojalt kinni veed, okstele seab pärlikeed.

Laotab põlle põldudele, udupiisad akendele, aed saab pruuni udurüü, sinakasse kaob muu.

Teedel tantsib uduhaldjas kõrgel kord, siis kraavikaldas, mattub sallsisse su silm, kadund hallisse on ilm.

Metsad õrnas udulooris, oksad kohisevad kooris hella unelaulukest enne lumehelbekest.

VALLI SEPP

Saarde valla tunnustuse omistamine

Saarde valla Aukodanik (elutöö preemia) – TOIVO KIRSI (fotol)

Panuse eest piirkonna tuntuse tõstmisel ja noortele hariduse andmisel. Töötanud Tihemetsa erinevate nimedega

kutseõppeasutuses 47 aastat. Nende aastate jooksul on ta olnud õpetajaks rohkem kui 7000-le kooli lõpetajale.

Ei ole Eestimaal valda, kus ei oleks tööl Tihemetsa lõpetanud Toivo Kirsi õpilasi. Vilistlaste kokkutulekul küsitakse alati Toivo Kirsi järele. Temast on saanud Tihemetsa sümbol. Ta on välja arendanud Tihemetsa õppelaboreid,

loonud õppefilmide materiaalse baasi; koostanud, tõlkinud ja retsenseerinud õppekirjandust.

Alati on ta aktiivselt kaasa löönud ürituste

organiseerimisel ja filmilindile jäädvustamisel. Ka on ta teada-tuntud aiandushuviline, eeskujuks paljudele teistele. Tema valmistatud koduveinid on pälvinud sõprade tunnustuse.

Saarde valla Väike Vapimärk – OLLI ANDESSAAR

Panuse eest Saarde valla hariduse edendamisel. Kauaaegne Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja. Vabariigi ja maakonna aineolümpiaadidel on tema õpilased esinenud väga edukalt. Tema õpetatud ainete riigieksamite keskmine hinne on olnud oluliselt kõrgem vabariigi keskmisest hindest.

ANDRUS TEEMANT

Panuse eest Saarde valla tunnustuse tõstmisel oma Raja talu

miniloomaia loomadega nii terves vabariigis kui ka Saarde valla kohalikel üritustel.

Saarde valla Aasta Noore preemia – INDREK KASK

Panuse eest Saarde valla esindamisel korvpallis. Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi õpilane, kes on saavutanud häid tulemusi Pärnu linna koondvõistkonna koosseisus. Eesti klubide koondvõistkonna koosseisus võistelnud ka rahvusvahelistel võistlustel.

Tänukirjad – AIN PAAL

Kohusetundliku töö eest Saarde valla teede hooldamisel.

OÜ WEISS

Kohusetundliku töö eest põllumajanduse arendamisel Saarde vallas.

Saarde vallavalitsuse protokoll

Saarde valla üldplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande avalik arutelu.

Toimumise aeg: 16. oktoober 2007; algus kell 17.00.

Koht: Kilingi-Nõmme klubi, Pärnu tn 73

Osavõtjad:

Valdeko Palginõmm – ERKAS Pärnu Instituut OÜ

Jüri Teder – AS Pöyry ENTEC Marek Lind - ERKAS Pärnu Instituut OÜ

Tiiu Karu – Saarde Vallavalitsus, peamaakorraldaja Eesi Kolla – Saarde Vallavalitsus, keskkonnaspetsialist Maaomanikud ja huvilised – nimekirja lisatakse

Juhatab: Tiiu Karu

Protokollib: Eesi Kolla

Päevakord:

1. Keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande avalik arutelu.

2. Üldplaneeringu avalik arutelu

3. Arutelu ja vastamine küsimustele

Sissejuhatav sõnavõtt üldplaneeringu koostajalt hr Valdeko Palginõmmelt.

Saarde valla üldplaneeringu avalik väljapanek toimus 10.09 kuni 7.10 ja on nüüd lõppenud, täna toimub avalik arutelu. Avaliku väljapaneku ajal õigeaegselt laekunud ettepanekud ja vastuväited tuleb täna läbi arutada. Paralleelselt toimus keskkonnamõju strateegiline hindamine, mille aruande avalik arutelu toimub samuti täna.

1. KSH aruande koostamise põhimõtete ja sisu tutvustus – hr Jüri Teder

Vastavalt keskkonnamõju hindamise ja keskkonna-

juhtimissüsteemi seadusele kaasneb üldplaneeringu koostamisega keskkonnamõju strateegiline hindamine. KSH tulemusi võetakse arvesse üldplaneeringu koostamisel. KSH peab selgitama, kirjeldama ja hindama üldplaneeringu elluviimisega kaasnevat olulist keskkonnamõju, st kas planeeritava tegevusega ei kaasne negatiivseid mõjusid keskkonnale ja valla sotsiaal-majanduslikule arengule. Kui on mingeid ohtusid, siis tuleb kaalutleda, kuidas halbu mõjusid tasandada, et tagada kõrgetasemeline keskkonnakaitse ja edendada säästvat arengut.

KSH programm ja aruanne on koostatud koostöös üldplaneeringu koostajaga. Aruanne oli eelnõuna väljas avalikul väljapanekul 10.09 kuni 7.10. Aruande avalikul väljapanekul ei laekunud ettepanekuid, vastuväiteid ega küsimusi.

Tutvustatakse aruande sisu.

Hindamise käigus selgus, et olulist negatiivset mõju keskkonnale planeeritava tegevusega ei kaasne.

Oluline negatiivne mõju võib tekkida, kui tootmisaladel asuvad ettevõtted häälestavad end ümber uuele arengule, mis võib kaasa tuua tööjõunõudluse kasvu, uute elamualade tekke, see omakorda loob pingeid ja avaldab nii negatiivset mõju valla sotsiaal-majanduslikule arengule.

KSH aruande avalikul arutelul ei laekunud ettepanekuid, vastuväiteid ega küsimusi.

Otsustati esitada KSH aru-

anne järelevalvajale heakskiitmiseks.

2. Üldplaneeringu arutelu – Valdeko Palginõmm.

Tutvustatakse üldplaneeringu koostamise eesmärgi, koostatud kaarte ja 3 põhimõtet:

1) Üldplaneering ei oma tagasiulatuvat jõudu

2) Üldplaneering ei määra sihtotstarbeid

3) Üldplaneeringu lahend ei piira kellegi õigusi, praegu ei teki kitsendusi tegutsemisel, tulevikus tuleb aga arvestada. Kui soovitakse olukorda muuta, siis vaadatakse, kas see planeeringuga sobib.

Tutvustatakse ptk 3 – üldisi kasutamise- ja ehitustingimusi.

Kollane värv kaardil on elukeskkond, seal võib praegu põldu edasi harida, kuid tulevikus ei saa sinna tekkida uut tootmisala. Ümber linna tumeroheline ala on kaitsemets. Kaugemal heleroheline ala on rohevõrgustik, see tuleneb maa-konna teemaplaneeringust. Selgitatakse puhkealade tähiseid ja seal lubatavat tegevust.

Üldplaneeringul on olemas kõik vajalikud kooskõlastused, mõned institutsioonid esitasid omi nõudmisi või tegid redaktsioonilisi parandusi. Valla seisukohad esitatud ettepanekutega, parandustega nõustumise või nendega mitte nõustumise kohta olid väljas avalikul väljapanekul.

Avaliku väljapaneku ajal laekus õigeaegselt 3 ettepanekut või vastuväidet.

1. Hr Võido Voor:

1) vastuväide Tamme talu tee avalikult kasutatavaks teeks nr 317 nimetamise vastu.

2) Ettepanek määrata avalikult kasutatavaks teelõigud 1 ja 2 (lisatud skeem)

3) Ettepanek näidata kaardil kõik metsateed.

Valla vastus:

1) Vald on nõus Tamme talu teelõigu väljajätmisega avalikuks kasutuseks määratud erateede nimekirjast;

2) Nimetatud teelõigud 1 ja 2 on metsateedena avalikult kasutatavad ja üldplaneeringuga ei ole võimalik veelkord avalikult kasutatavateks määrata;

3) Valla üldplaneering ei täida teede ega turismikaardi ülesandeid.

2. MTÜ WOODCAMP juhatus liige hr Margus Mustonen'i ettepanek muuta Tõlla oja äärne ala Tõlla järvest kuni Kamali järveni puhkealaks hoonete ehitamise õigusega (P2).

Valla vastus: Saarde vald on nõus muutma nimetatud ala puhkealaks hoonete ehitamise õigusega (P1). Tõlla oja kallastel on 50 m laiune ehituskeeluvöönd, mis metsamaal laieneb 100 m. Põhisihotstarve P1 lubab rajatiste püstitamist.

Kohalolnud maaomanikud arutlevad, kas nad on tehtud ettepanekuga nõus. Arutletakse järvede ümbruse ja oja kallasraja läbitavuse küsimusi. Maaomanikud (pr Kaya-Kristin Ridaste Vangu talu, hr Neeme Koks Vanause talu, hr Jaan Luhaäär Abja-Tõlla talu) esitavad vastuväite: Ei ole nõus Tõlla oja äärse maa Tõlla järvest kuni Kamali järveni puhkealaks määramisega.

Otsus: Ettepanek on tagasi lükatud seoses maaomanike

vastuväitega.

3. Saarde vald esitas ettepaneku tähistada Kilingi-Nõmme linna roveepuhasti piirkond märgiga "Perspektiivne jäätmete vaheladustamise jaam ja komposteerimisväljak", kuna seal asub rekonstrueeritav kompostiplats.

Otsus: Vastuväiteid ei ole, võetakse arvesse

Vastamine küsimustele.

Hr Tanel Menning Hermani talust, kelle ettepanek oli esitatud peale tähtja möödumist ja kes sai selle kohta ka vastuse, ei olnud nõus oma ettepanekute arvestamata jätmisega. Temale selgitati, et tähtja möödumise tõttu ei saa tema ettepanekuid arvestada. Temale teatatakse üldplaneeringu kehtestamisest ja siis on tal õigus planeering vaidlustada.

Hr T. Menning soovib pikemat selgitust, miks ei arvestata. Kritisereib valla kodulehekülge – raskesti leitavad teated. Toimub arutelu hr T. Menningu ettepaneku üle.

Hr T. Menningule soovitati saata vallale kiri oma põhjendustega, miks hilines tema ettepanekute kiri. Vald kaalub esitatud põhjendusi, kas need on piisavalt põhjendatud ja vastab uuesti, kas saab esitatud ettepanekuid arvestada.

Pärast avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu tulemuste alusel paranduste ja täienduste tegemist esitada üldplaneering maavanemale järelevalve teostamiseks.

Avalik arutelu lõppes kell 19.00.

Juhatas: Tiiu Karu / allkiri/ Protokollis: Eesi Kolla /allkiri/

Eakate päev

Oktoobri algus oli sellel aastal tuseselt vihmane, neljandal oktoobril vihmapiilved taganesid ja vilksatas päikestki. Küllap see oli sellepärast, et Saarde Vallavalitsus soovis sel päeval austada auväärse eas vallakodanikke.

Kilingi – Nõmme klubis ootasid neid kõik kolm valla sotsiaaltöötajat, kringlid ja kuum tee. Nii on see olnud rahvusvahelise eakate päeva paiku juba mitu aastat. Et eakamad inimesed on enamuses aktiivse ellusuhtumisega, siis töid bussid valla igast nurgast kohale rõõmustavalt palju inimesi. Hea meel oli sellestki, et kui tavaliselt ei viitsi meespoold eriti kodust välja tulla, siis seekord oli kohal üsna palju soliidse eas härrasmehi. Küllap oli nende tuleku põhjuseks esinema palutud Vello Orumets, on ta ju selle põlvkonna noorusaja lemmiksolist.

Ja tõepoolest, tema esinemine tõi silma liigutuspisaraid, samas pani jalad muusikarütmi rõõmsalt liikuma. Ja hoolimata kitsakesest tantsuruumist, keerles kohe põrandal suur osa publikust. Vello Orumets liigutas paljude südameid, eriti oleme meie, sotsiaaltöötajad, tänulikud talle selle eest, et lisaks oma esinemisele klubis oli ta nõus esinema meie haiglas inimestele, kes ei pääse sealt võib-olla enam kunagi välja. Esinemise lõppedes helkisid pisarad nii laulja kui kuulajate silmades. Aitäh talle!

Loodame, et see pidulik ennelõuna oli väikeseks tunnustuseks lugupidamisest, mida vallavalitsus tunneb oma eakama elanikkonna vastu. Kohtume teiega kindlasti ka järgmise aasta oktoobris!

MAE ANNAST
Saarde Vallavalitsuse
sotsiaalametnik

Kõik lapsed soovivad kasvada peres!

Maailm on kord nii seatud, et ühes peres peab olema nii ema kui isa, laps või lapsed. Parim on see, kui iga laps saaks kasvada oma lihaste vanemate hoole all. Õnnelik tulevik saab alguse õnneliku perekonnast. Õnnelikus perekonnas sirguvad töökad, endast ja teistest lugupidavad inimesed, kellest saavad omakorda õnnelikud vanemad.

Kui aga lapsel pole olnud õnne sündida hoolivate vanemate järglasena või kui tal on olnud õnnetus vanemad kaotada, mis siis saab edasi?

Need lapsed vajavad asendushooldust s.t nad on vaja paigutada kas lastekodusse, kasuperesse, väikelaps adoptiivperesse. Lastekaitsega tegelejad leiavad, et parim lapsele on kasu – või adoptiivpere. Kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja teeb lapse

paigutamise otsuse – asenduspere puudumisel paigutatakse laps lastekodusse.

Pöördumegi teie poole, lugupeetud pered – üks hea tegu võib muuta maailma, vähemalt selle lapse jaoks, kelle võite õnnelikuks teha, pakku- des lapsele armastust ja kodu.

Kui Teie perekond otsustab hakata hooldus – või adoptiivpereks, andke endast teada

kohaliku omavalitsusesotsiaal- (töötajale) nõunikule või Pärnu Maavalitsuse sotsiaal – ja tervishoiuosakonda (Lõuna tn 2 tuba 107, tel 447 9712).

Lugupidamisega

ANNE RAND
Maavalitsuse sotsiaal- ja tervishoiuosakonna isiku- ja perekaitse spetsialist

Kilingi-Nõmme arhitektuuripärandi analüüs

Pärnu 22

Pärnu 30

Krohvitud fassaadiga individuaalelamuid:

Raba 2A

Sambla 30

Sambla 35

Pärnu 42

Pärnu 31

Pärnu 48

Soo 1

Soo 7

Eha 18

järg (algus lehes nr 74) Omariikluse periood tähendab linnale ka selgelt paremat majanduslikku järge, mis kajastub muuhulgas ka lisanduvate ärihoonetes. Kahjuks on linna keskmises olev turuplatsi ümbrus aegade jooksul kõige rängemini kannatada saanud ja omaaegselt õitsengust annavad tunnistust vaid üksikud hooned, mis seosetult ja kontekstivabalt paiknevad. Ühelt poolt pole sinna ka kohalikku konteksti arvestades kuigivõrd arhitektimõtet jagunud, teisalt on aga aeg teinud oma töö ja täna on ilmselt üldpilt nukram kui kunagi varem.

Nõukogude periood

Nõukogude ajal elas Kilingi-Nõmme üsna õitsvalt ja see ei

jäänud kajastumata ka linnapildis. Arvuliselt suurima osa hoonestusest moodustavad just sõjajärgsetel aastakümnetel püstitatud individuaalelamud. Valdavalt võib siin eristada kahte tüüpi, mille mõlema juured on sõjaeelses ajas. Ranged normatiivid küll piirasid hoonete suurust, esteetilised ettekirjutused, mis määrasid ära ühiskondlike hoonete ja korterelamute välisilme, jätsid eramuehituse puutumata.

Esmalt kõrge (n.ö kikkis) viilkatusega eramu, mis reeglina ehitati puitkonstruktsioonis ja kaeti väljast silikaatkividest voodriga. Viimase kõrval kasutati vahesel määral ka laudvoodrit (seda just vahetult sõjajärgsel kümnendil) ja ka TEP-plaadiga kaetud krohvi-

tud fassaadi. Hoone sissepääs paigutati eelistatult küljele või esifassaadile. (Selge märk elustiili muutusest, sest sõjaeelses ajal oli reeglina ka arvestatav väikemajapidamine loomade ja aiaga, mis tingis ukse paigutamise pigem taha või külgfassaadile). Aknad reeglina lihtsad, kahese või kolmese vertikaalse jaotusega. Üksikutel juhtudel ka n.ö ajast ja arust vertikaalsed aknad, ülaosas täiendava jaotusega (vt nt Veski 11, Piiri 7). Välisüksed olid reeglina kas tahveluksed või kalasaba vm mustriga lippidest ukсед. Üksikutel juhtudel on kasutatud veel sõjaeelsest funktsionalismist pärinevat moevõtet ümarakna näol. Kasutusel oli teatav hulk tüüpprojekte variatsioonidega, mis tähendab,

et tekkiv tänavaruum paistab silma erakordselt ühtlase ja harmoonilise arhitektuurse üldilmega. Kuigi hoonete arhitektuurne tase ja teostuse kvaliteet on ebahütlane, on tekkiv ansambiline tervik tähelepanu väärib. Ka ei ole neid väga oluliselt jõudnud rikkuda "euroremondibuum". Kahjuks on just viimastel aastatel see siiski jõudnud ka Kilingi-Nõmme ja paljud lastehaigused, mis suuremates linnades juba seljataha hakkavad jääma, siin alles koguvad hoogu (ebasobivad avatäited, katusekattematerjalid jne). Selle vältimiseks oleks mõistlik omanikke pisut harida (nt infolehe abil), et vältida neid samme, mis puhtast teadmatusest hoonete väärtust devalveerivad. Vt ka ptk Soovi-

tused arhitektuursete väärtuste säilitamiseks.

Suhteliselt vähem levisid puitfassaadidega eramud, samas olid just need kõige selgemini eelmise ajastu esteetika ja mõtteviisi kandjad. Teostuses on näha ehitustraditsioonide ja käsitöövõtete püsimine. Nii mõnigi neist võib olla ka alustatud juba sõjaeelses ajal ja nii on eelmisele perioodile iseloomulik välisilme ka igati loogiline. Silma torkab, et ei sõjaeelses ega -järgsel ajal ei ole siin kasutatust leidnud moodne n.ö. asunikutalu laudis (kitsaste liistudega kaetud püstlaudis), vaid ikka on jäädud traditsioonilise rõhtlaudise juurde. Eraldi märkimist väärib, et valdav osa selle hoonetüübi esindajatest on heas korras ja sobimatutest ümberehitustest rikkumata.

Rõhtlaudisega fassaadiga individuaalelamuid:

Ringpuiestee 6

Ringpuiestee 8

Sambla 44

Aru 3

Karja 5

Kirde 9

Soo 3

Veski 11

Järve 18

Kooli 3

Nõmme 36

Sambla 29A

Kantsi 11

Kiriku 24

Kiriku 19

Veski 14

Aia 10

Aia 18

Kiriku 31

Piiri 7

Urve 3

Järve 19

Järve 6

Kantsi 9

Urve 5

Õhtu 18

Pärnu 124

Kiriku 6

Kiriku 35

Piiri 2

Silikaatvoodriga individuaalelamuid:

Saarde läbi ajaloo prisma

95.

1934. a.

1. juulil avati Pati vallas Kalita külas postitalus telefonikõnepunkt, mis oli ühendatud Kilingi-Nõmme keskjaamaga.

8. juulil toimusid Kaitseliidu Saarde malevkonna laskevõistlused.

10. juulil toimus Tallinas metsamajanduse büroos suusõnaline vähempakkumine metsa kuivenduskraavide kaevetöödeks Kilingi metskonnas kraavide üldpikkusega 35 084 m ja mullatöödega 90 206 kantmeetrit.

12. juulil alustati Kilingi-Nõmme järve puhastamist, algselt eraldati selleks tööks 1000 krooni. Alev lootis lisaraha saada muda müügist põllurammuks alevi aednikele. Muda kaevati ja veeti käsitsi välja mitusada kantmeetrit.

Juuli keskel viidi läbi masinate ja aurukatelde remont Saarde Põllumajanduse OÜ

vabrikus.

1. augusti laadal korraldati laadale sõitnud veoautodele ootamatu tehniline kontroll. Peale ühe olid teised masinad kõik sõidukõlblikud.

1. augustist tuli Eestis käibele uus ühekroonine viiking-laeva kujutisega metallmünt.

Saarde Majandusühistul oli üle 100 liikme ja personali 14 inimest.

Saarde Noorte Majandusklubil oli 37 liiget.

12. augustil avati suure pidulikkusega ja pühitseti mälestusmärk Punapargis 1918. a. lahingu auks.

Karskusselts "Õilme" raamatukogu juhatas Elsa Tamman (Taimra). Raamatuid oli üle poolesaja tuhande. Kõige loetavam kirjanik oli Mats Mõtslane. Seltsi liikmeile oli lugemine tasuta, kuna teistel tuli tasuda 2 senti raamatult iga nädala eest. Raamatukogusse käis 4 ajalehte ja 10 ajakirja. Raamatulaenuajajaid oli 130-150.

19. augustil peeti kaks juubelit – kohalik Tuletõrje Selts sai 40-aastaseks ja seltsimajal sai täis 25 aastat.

Septembris õppis Kantsi tänava II algkoolis 20 apostlikku õigeusku kuuluvat last.

15. septembril lõpetas Voltveti metsakooli 6. lend – 15 meest, ja metsavahtide 3. lend – 19 meest.

16. septembril viidi "Lauri mägedes" läbi Saarde kihelkonna lennu-, gaasikaitse- ja spordipäev. Kohale tulid kaitseväge lennukid ja sõjamasinad. Peeti ka demonstratsioonlahing. Kohal oli ligi 3000 huvilist. Lennukitega oli võimalik alevi kohal lõbusõitu teha ja ühena esimestest sõitis alevivanem Oissaar oma valdusi üle vaatama.

30. septembril ilmus Pärnus H. Laane trükist "Mälestuslaululeht Saarde kiriku 250 a. ja 45. a. juubeli puhul. 1684 – 1859 – 1934".

Septembri lõpus põles alevi äärealal raba, tulele panid piiri kohalikud pritsimehed.

Saarde surnuaia kabel ehitati suuremaks. Kirik valgendati väljast ja ka sees tehti põhjalikke värvimistöid. Samuti remonditi köstrimaja ja leerituba.

Kiriku nõukogusse kuulusid: Juhan Pikkur, Voltveti-Soemäe; Karl Ruusmann, Pati-Kalita; Peeter Nõmm, Kilingi-Nõmme-Kärsu; Kusta Kuningas, Talli-Uue Massi; Juhan Talts, Kilingi-Võhke-laane; Leo Tallo, Talli-Rahesaare; Gustav Martinson, Kilingi-Nõmme; Andres Teearu, Jäärja-Kasemõisa; Karl Bernhard, Pati-Kikka; Villem Bernhard, Kilingi-Kivilaane; Hendrik Kase, Kilingi-Nõmme-Tõngi (abiesimees); Hendrik Siitan, Voltveti-Viraku; Jaan Tallo, Talli-Peratsaare; Karl Gerberson, Kilingi-Sillaotsa (esimees ja kirikupäeva saadik); Hendrik Kuri, Jäärja-Kortlihoone; Jaan Soobik, Talli-Reinu; Märt Leppikson, Voltveti-Mõisamaa; Madis Nõmmik, Kilingi-Nõmme (kirikupäeva saadik).

22. oktoobril ilmus Riigivanema "Perekonnanime korraldamise seadus". Algas üle-eestiline nimede eestistamise kampaania, mis kestis 1. jaan.

1935 kuni 1. jaan. 1937. Nime muutmise põhjuseks võis olla võõrkeelne kuju, halb või labane tähendus, soov hoida alles sugukonnanimi jne.

6.-9. oktoobril toimusid Pärnus Kodanikkude Klubi ruumes metsa enampakkumised. Müügile tuli Laiksaare metskonnast 60,02 ha 44 tükis hinnaga 9785 krooni, Lodja metskonnast 22,70 ha 29 tükis hinnaga 7493 krooni, Kilingi metskonnast 68,98 ha 66 tükis hinnaga 20 031 krooni, Voltveti metskonnast 29,47 ha 20 tükis hinnaga 10201 krooni ja Jäärja metskonnast 53,07 ha 31 tükis hinnaga 14846 krooni.

18. novembril peeti Saarde Ühispannga 25. aastapäeva pidulik aktus ja koosviibimine Kilingi-Nõmme Tuletõrje Seltsi saalis.

4. detsembril määrati põllutöoministri poolt Ristiküla-Kõveri veeühingule 2000 krooni toetust maakuivenduse tarvis kraavitööde tegemiseks.

Voltveti vallavalitsus ostis omanikult 5250 krooni eest Zoepfeli lossi Allikukivil. Et hoone korda teha ja selleks raha saada, saatsid kohapealsed seltsid 10. detsembril oma delegatsiooni Tallinna Riigivanema ja haridusministri juurde.

10. detsembril toimus alevi jõululaat – lund vähe, aga rahvast palju. Politsei ei koostanud ühtegi protokollit. Hobused maksid 300 krooni,

setukad 50-60 krooni. Veised puudusid. Lina kaal maksis 150-180 krooni.

Detsembris asutati Kamali Vabatahtlik Tuletõrje Selts.

14. detsembril ilmus Riigivanema "Pühade ja puhkepäevade seadus". Riiklikud pühad ja puhkepäevad olid: uusaasta (1. jaanuar), kolmekuninga päev (6. jaanuar), iseseisvuspäev (24. veebruar), palvapäev, Suur Reede, ülestõusmispühad (3 päeva), kevadpüha (1. mai), taevaminemise püha (ristipäev), nelipüha (2 päeva), võidupüha (23. juuni), jaanipäev (24. juuni), usupuhastuse püha (31. oktoober), surnutepüha, jõulupühad (3 päeva).

Töö lõpetati kell 12 päeval vaikselt laupäeval, jõululauapäeval ja 31. detsembril, nelipüha laupäeval, võidupüha laupäeval.

Igasugused avalikud ettekanded ja lõbustused olid keelatud palvapäeval, Suurel Reedel, ülestõusmise pühade esimesel päeval, surnutepühadel ja jõulupühade esimesel päeval. Pühapäevadel ja pühadel (välja arvatud 1. mai) oli keelatud linnades kell 9.30-12.00 ja maal kell 10.30-13.00 igasugused avalikud ettekanded, lõbustused ja rongkäigud. Kirikute ja palvelate ümbruses tuli neil päevil hoiduda kõigest, mis võis segada jumala teenistust.

Jäeb pooleli
OLEV PAUKSON

Kilingi Nikolai kirik.

Ilmast ja põllust

Mihklist tuleb kuus nädalat marti, mardist kaks katri, kadrast neli jõulusse ja ongi üks aastaring ajalooks saanud. Nädal pärast mihklipäeva algas hingede aeg, mis lõppes kuidas kuskil – vähemalt pärnakate ja mulkide meelest – nädal enne marti. Hingede päev 2. novembril on paika pandud katoliku kiriku poolt ja üldkasutatav seniajani.

Looduses on enamasti igal aastal peale sügistorme ja enne esimest lund paar-kolm nädalat vaheaeg. Rändlinnud on lahkunud, metsad raagus ja vaiksed. Taevas on madalalt pilves, aurune; maapind vihmamärg ja porine. Päeval läheb varakult hämaraks, ööd

on kottpimedad. Igati sobiv aeg on esivanemate hingede ringiluisumiseks. Mida muud need lehvilised udulinnud maade ja metsade kohal siis tähendavad. Põllutööd on lõpetatud, saagid salves – vaimudel täielik õigus head ja paremat nosimas käia. Hingedeajaks neid nädalaid nimetatigi, lahkunud lähedastele lepituseks toitu jagati. Veel kümnekond aastat tagasi jäeti mõneski kodus ööseks söök lauale, et vaimudel kohe võtta oleks. Komme kehtib paljudel rahvastel tänaseni. Tasuks ka meil mõistvalt suhtuda inimestesse, kes sõdurikalmule rüüpepudeli või toidukorvi viivad. See pole ajaviite piknik; meie

ei näe teise hingesügavustesse – keda oma kaotatud lähedastest ta mälestada püüab. Kogu minu teadlik lapsepõlv oli suure sõja ajal elatud, korduvalt on tulnud nädalaid metsades redutada. Metsavendlustest ja sõdalastest on oma nägemus kujunenud. Seetõttu palun: lõpetame minevikus tuhnimise, see kütab vaid asjatult kirgi, sest arutlejad ei tea millist udujuttu nad tõe pähe edasi räägivad. Kuivad faktid tegevalike läbielamisi ei kajasta, neid pole enamasti kirja pandudki. Igal inimesel on oma lugu, üldistamine viib vale järeldustele. Ja tülidele. Anna me hingedele rahu.

Oktoobrikuu on tänavugi

üllatusi valmistanud. Algas hilissügisele mittekohaselt: soojalt ja väga sajuselt. Kuna juba septembri sajukogus oli 139 mm (kuu keskmine 83 mm), siis tõstis 18 päevaga veel sadanud 119 mm jõgedes veetaseme üle kallaste. Seega kuulume tänava sajurekordite poolest vaabariigis etteotsa. Kuu teises pooleks võttis meid hõlma alla harvaesinev kõrgrõhuvöönd, mis ulatus Briti saartelt üle Skandinaavia, Balkanimaade kuni Lääne-Siberini välja. Õhurõhk püsis nädal aega erakordselt kõrgel – 780 mm lähedal. Samal ajal tulid ridamisi magnetnormi päevad, mis koos kõrge õhurõhuga tervisehäireid tekitasid.

Ilma poolest oli tegemist vananaiste suvega, kuigi päikest sai läbi inversioonikihi pilved näha vaid ajuti. Päeval olid soojakraadid, öösel külmetas kergelt, vihmakraanid olid kinni keeratud. Loodusele aga kahjuks talvepuhkusejäämine katkes – soe õhk ja sajupilved kuu lõpul ettevalmistuse lõpetasid. Aiapidajatel tuleb murederohke sügistalv.

Vastuseks küsimusele: Kadu-neljapäevad 2007. a. olid ja on: 18.01.; 15.02.; 15.03.; 12.04.; 10.05.; 7.06.; 12.07.; 9.08.; 6.09.; 4.10.; 8.11.; 6.12. Arvesse tulevad neljapäevad peale täiskuu kahanemise algust.

SVEA RANDMAA

Martade juubeliaasta

Soomest alguse saanud ja üle Soomemaa jõudsalt levinud, Martade juhtlause on "Kodud kauniks". Häädemeeste Martad koostöös Soome Martadega tõukasid veerema ka meie Martade vankri. Naisselts Kilingi-Nõmme Martad said aasta tagasi talvehakul viieaastaseks. Kui need aastad põgusalt kokku võtta, siis läbi aastate oleme oma oskusi lihvinud, täiendanud, naisseltsidega sõprusuheteid loonud ja nautinud endi meeldivat seltskonda. Kui läbi oma tegemiste oleme suutnud kellegi hinge natukenegi rõõmu tuua, siis on meie olemasolu end õigustanud.

Martad käivad koos heatahete eesmärgil. Kohalikel laatadel püüame meeolu luua, müües sümbolse hinnaga (5.-) oma valmistatud meistriteoseid. Siinkohal aitäh kõigile, kes pole paljaks pidanud meie loose osta. Õnnelooidega kogutud "varanduse" eest ostame lõnga, et papude või sokkidega pakuda soojust koduvalla uutele kodanikele, valmistada rõõmu nende vanematele. Lihavõtte ja

jõulude ajal oleme külastanud Kilingi-Nõmme Hooldekodu eakaid. Isevalmistatud kotikesse on sisse lipsanud värvitud mune, sokke, mett, piparkooke, vaasi pajutibusid ja kaseoksa-kesi. Viimased aastad on hooldekodu külastanud jõulumemm ja jõulutaat. Kõrvaltvaatajale pole seda ehk kuigi palju, kuid meie vaev saab tasutud, kui meelepidamisest on memmekesed pisarateni liigutatud.

2005. a. suvel Euroopa kultuurikülade projekti raames korraldasime kolmel kuul käsitöö müüki, kus lisaks Martade käsitööle aitasime ka kohalike tegijate töid müüa. Oleme Pärnumaa Punasele Ristile kudunud sokke ja lõime käed külge Häädemeeste Martade projektile, kus iga Pärnumaa uus kodanik sai sünnitusmajas papud. Kevaditi ja sügiseti oleme aidanud riisuda linna suveaeda ning möödunud aasta detsembris korraldatud jõulumaal olid paljudel Martadel käed-jalad tööd täis.

Suviti oleme reisinud maakonna piires, luues uusi sõp-

russildasid. Sõpradeks oleme saanud Häädemeeste ja Paikuse Martadega. Erinevatel ümarlaudadel oleme koos olnud Lõuna-Pärnumaa, Pärnumaa ja Lõuna-Eesti naisseltsidega. Oleme külas käinud Soome Martadel ja neid ka ise võõrustanud.

Meiejuubeliaasta suursündmus on muidugi päevakeskuse avamine, mis tähendas Martadele oma ruumi saamist. Hea võimalus on siinkohal tänada vallavalitsust, kellega koostöö on hästi sujunud, ning Martade peresid, kes nõu ja jõuga toetanud pereemade sehimist. Peredele kompensatsiooniks on suvel vabas looduses toimunud mõned üritused.

Aastatega oleme nii mõndaigi õppinud ja otsustasime oma õpitut teiega jagada. Päevakeskuse avamisega sai algatatud "Martade töötuba". Kevadhooajal saime kokku seitsmel korral. Algava hooaja jooksvat infot saate päevakeskuse infovahvilt. Kohtumiseni!

MARTAD

Tihemetsa Põhikooli Aja Tuba

Sel aastal on meie koolil ümmargused tähtpäevad: 230 aastat Voltveti vallakooli ja 105 aastat ministeeriumikooli. Nii pika ajaloo koolil peab olema koht, kus kajastada siinset hariduselu. Kasvav põlvkond, kelle elu jääb uude Eesti Vabariiki, ei tea suurt nõukogude ajast ja veel vähem eelnevatest perioodidest.

Kui alustasin materjalide kogumisega, siis pidin suure ehmatusena tõdema, et endistest aegadest pole midagi järel. Uute tuulte ja kooli remondiga on kõik minema visatud. Ka inimesed, kellega sai räägitud, pidid tunnistama, et nad pole midagi säilitanud. Sellega seoses ongi palve valla elanikele, kellel on koolielu tutvustavaid materjale (eriti just Tihemetsa, endise Väljaküla või Voltveti koolist) ja esemeid ning raatsiks need kooli ajalootuppa väljanäitamisele anda, võtaksid ühendust telefonil 449 1031.

Samas tänan Helju Read, Eve Taltsi ja Mare Kurrit, kes on omapoolse suure panuse juba andnud, et Aja Tuba ilmekamaks ja sisukamaks muuta.

MARJU SEPP

Tihemetsa Põhikooli ajalooõpetaja

Eesti künni meistrivõistlustelt

28.-29. septembril 2007. a. Viljandimaal Olustveres toimusid Eesti künnameistrivõistlused, pühendatud C. R. Jakobsoni 166. sünniaastapäevale.

Künnameistrivõistlustel selgitati välja Eestimaa parimaid. Võisteldi meistriklassis tavaatradele ja pöödratradele. Selgitati välja ka vabariigi parim noorkündja. Kõige arvukamalt – 17 osavõtjat – oli noorkündjate klassis.

Noorkündjate klassis saavutas II koha käesoleval aastal Tali Põhikooli lõpetanud Kert Kaljuste. Kert Kaljuste asus õppima Türi Tehnika- ja Maamajanduskooli.

Saavutatud teine koht jätkab Saarde valla võistukündjate traditsiooni. Igati tubli saavutus. SS

AARE 1965-2006	LINDA 1928-2006	KALJU 1950-2006	VALENTIN 1953-2006
ANTS 1961-2006	TAMARA 1940-2006	TARMO 1982-2006	JANIS 1981-2006
MARJU 1968-2006	ARVET 1959-2006	JÜRI 1969-2006	JAAN 1968-2006
GALINA 1944-2006	MAIE 1938-2006	KATRIN 1968-2006	IGOR 1967-2006
VALERY 1952-2006	DMITRI 1983-2006	VAMBO 1953-2006	MATI 1955-2006
VLADIMIR 1949-2006	HEINAR 1952-2006	ANDRES 1986-2006	ALEKSIUS 1924-2006
VIIE-KÜMNENDATES NAISTERAHVAS	KUUE-KÜMNENDATES MEESTERAHVAS	TUMEDATES RIIETES MEES	NAISTERAHVAS

Eelmisel aastal hukkus Eesti liikluses ühel ja samal põhjusel 28 jalakäijat. Neid kõiki ootas kuskil keegi – lapsed, abikaasa, ema või hea sõber... Nad said surma, sest autojuhid ei näinud neid pimedas.

Ole nähtav – kannu helkurit! Sind oodatakse koju!

Osta helkur lähimast poest!

MAANTEEAHET LIKKOHVITUS ARK

tervis algab täna!

TERVISE-EDENDAJA 2007 VALIMISKUPONG

Tiidi pälvib inimene, kes on aasta jooksul andnud suurima panuse tervislike eluviiside edendamiseks Pärnumaal.

Kas sinu meelest väärib Pärnumaal Terviseedendaja 2007 tiitlit?

Minu arvates väärib Terviseedendaja 2007 tiitlit

Saatja nimi _____

Aadress, telefon _____

Palume Terviseedendaja 2007 valimiskupong tulla hiljemalt 14. novembriks Posti Artur 2 kaubakeskuse infoleiba Zonta looga kasti või saata A. Adamsoni 1, Pärnu 80010. Vastajate vahel loositakse välja auhind.

Terviseedendaja auhind antakse üle ja loosi tulemus kuulutatakse välja 16. novembril Pärnus korverentsil.

TERVIS ALGAB TÄNA - TERVE PERE!

Korraldaja: Pärnu Zonta klubi ja Pärnumaa Terviseõukogu • www.zonta.turundusajoo

Kuhu minna meie vallas

Reedel, 9.11. klubis kell 18
muusikakooli isadepäeva kontsert.

Laupäeval, 10.11. klubis kell 18
esineb Kuressaare Tantsukool GRAATSIA
piletid 30 ja 50 krooni, eelmüük klubis.

Pühapäeval, 11.11. suveaias kell 9 laot
klubis kell 10 isadepäeva maleturniir.

Neljapäeval, 15.11. klubis kell 19 kino.

Laupäeval ja pühapäeval klubis kell 10 mööbli müük.

Reedel, 23.11. klubis kell 19
klubi Eakas ja Invaühingu kadrikarneval.

Laupäeval, 24.11. klubis kell 19 Klubirock

Tali seltsimajas kell 20 tantsuõhtu.

Esinevad Ane ja Eesti Gun.

Pilet kohapeal 75 krooni, eelmüügist Tali Perepoes
ja Laiksaare kaupluses 50 krooni.

„Vanaturu Äri“ ostab ja võtab müügile

hõbedast lauanõusid, hõbedast nuge-kahvlaid-lusikaid, kuld- ja hõbemünta, vanu postkaarte ja fotosid (enne 1950.a.), vanu nõusid (Kuznetsov, Willeroy, Meissen, Arabia, Langebrun, Meleski), ordeneid, medaleid, vanu koolimärke (KN keskkool, Tihemetsa Metsakool-Tehnikum, „Partsi“ kool).

Oleme avatud
E-L 10.00-14.00

Turuplats 1
Telefon 449 2104

Lugupidamisega OÜ VANATURU

Head uued ja vanad kliendid!

Nüüd võimalik kiriku tn. 13 Juuksuris
kuumakääri juukselõikus (*thera-cut*)

Info ja ettetellimine tel 5344 7707

Uued vallakodanikud

THOMAS KALJULA 17.10.2007

Kiri kirjasaatjatele

Ega teid palju pole, kuid kui kirjutate, lisage ikka oma nimi ja aadress.

Kui te ei soovi, et teie nimi avaldatakse, siis nii kirjutagegi, aga toimetaja peab nime teadma. Tema siis otsustab, kas avaldada artikkel anonüümse isiku poolt või mitte.

Üldiselt, kui kirjutatakse lilledest ja liblikatest, võidakse see avaldada. Kui aga kirjatükk on tõsisem ning sisaldab kriitikat, tuleb ikka nimi alla panna.

Lugupidamisega ning kirju oodates

TOIMETAJA

LEHED!

Tuletame meelde, et kõik
kinnistute omanikud peavad
puhastama sügislehtedest oma
kinnistu ja riisuma puhtaks
hooldusala kuni sõiduteeni.
Lehtede äraveo asjus palume
pöörduda Saarde Kommunaali
poole. Lehed tuleks koristada
lähema nädala jooksul.

Saarde Vallavalitsus

in memoriam... in memoriam... in memoriam... in memoriam... in memoriam...

Meenutusi metsamajandi direktorist

Need olid eelmise sajandi viiekümnendad, kui õige nõukogude inimese silmis kulaklik, reeturlik ja rahvavaenulik element Siberist Eesti NSV-sse tagasi pudenema hakkas. Meie kanti tuli neid omajagu ja teadjad arvasid, et kui selleaegse metsamajandi Marana laiatarbetele traataia ümber ja vahid välja paneks, siis Vorkuta vangilaagriga suurt vahet poleks. Sedasorti rahvast oli metsamajandisse hulgi tööle võetud. Võttis direktor, seesama Teder, kellest hiljem minister sai. Ise võttis ja ise vastutas. Vastutas oma nahaga, sest parteilist kaitsekihti ja punaseltsimeeste tuge ehk polstrit Tedrel polnud, mees polnud parteiski. Kui aastaid hiljem nõukaaegsetele ministritele tagasipilk heideti, siis paistis selgesti, et kaks eredat isiksust oskasi ja riskisid ka seal oma joont ajada. Haridusminister Eiseni käes ei läinud koolid päris venesteks ja Tedre käes jäi metsa roheli-seks, kosus ning kasvas ja meil, kes me metsa pealt palka saime, oli võimalik ära elada.

Direktoripõlves ärkas Teder hommikuti vara, pani külgorviga mootorrattale hääled sisse ja võis ükskõik kui kaugesse kordonisse vaatamata kellajaale kaela sadada. Kui juhtus, et metsavahi pere

alles head äraolemist nautis, hobunegi söötmatajootmata, ega siis skandaali või kõva sõna polevat järgnenud, aga õudne häbi tahtnud ära tappa. Teder tundis oma inimesi nii nägu- kui nimepidi ja tikkus kättpidi teretama. Metsatöö ei olnud kerge, kui ainult saag ja kirves, vahel ka hobune ainukesteks tööriistadeks olid. Juba Tallinna ülemusena majandi ametiühingukonverentsil sõna võttes õhkas Teder, et kui teil oleks lisaks seni ainukesele mootorsaele veel kaks Družbat, küll siis oleks lihtne plaanid täis saagida.

Oma seitse aastat kestnud direktoripõlve Kilingi-Nõmmel alustas ta kahekümne kaheksa aastana. Heino Teder suri kaheksakümne teisel eluaastal 21. oktoobril. Metsamajandi Kilingi-Nõmme peamajal on nüüd teised sildid, aga mets, kuigi ehk veidi hõredamaks saetud, mühab edasi. Tänapäevase noore metsatöö tegija jaoks on Heino Teder tuntud nimi minevikust, veidi vanemale minister, veel vanemale aga mitte direktor või Teder, vaid p e r e m e e s, nagu teda nii suu ees kui seljataga omal ajal kutsuti ja seda selle sõna kõige parema mõttes.

JAAGO LENSMENT

Õnitleme!

LEMBIT KUUSK EVE HANIMÄGI ELLE STAMM MAIE VOORT HILLE TUULING	70
ALBERT TÕIGAST MARIA KUUSK AHTO LILLELEHT ELVI RUUSMANN	75
HELJA PÄRK SALME EHAVEE LEIDA SEPP LOREIDA VENDIK AINO PULK	80
LINDA SAUL VAIKE SAPAS	81
ELLA KAROTAMM SENTA SIBRITS VILMA JUURIKAS JÜRI POTISEPP VALTER MARTOJA HERMANN ILVES	82
MIHHAIL SIBULIN ALMA LOHK	83
LEILI ALJASTE LIIDIA MÄGI JOHANNES KAROTAMM	84
KARL TREI	87
MEETA RUUSMAA	88
HILDA TALTS	92

Mälestame lahkunuid

HILJA KALDMA
11.12.1930 - 02.10.2007

ENDEL ROOSNA
19.12.1940 - 11.10.2007

TÖNU VOLL
07.12.1947 - 13.10.2007

VILLY SAAGE
14.04.1952 - 12.10.2007

MÄRT TALI
13.01.1951 - 12.10.2007

DAISY TALI
29.06.1925 - 17.10.2007

AINO PULK
29.11.1927 - 24.10.2007

ÜLLE PIROJA
02.06.1941 - 26.10.2007

Mälestame
HEINO TEDERIT
ja avaldame
kaastunnet omastele

Endised kaastöötajad Kilingi-Nõmme
Näidismetsamajandist

HEINO TEDERIT
mälestavad
Saarde Vallavolikogu ja
Saarde Vallavalitsus